Baština Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

Trideset godina Dejtonskog mirovnog sporazuma: dosezi u izgradnji mira i funkcionalne države: Dejtonski mirovni sporazum

Pejanović, Mirko

2026

https://bastina.anubih.ba/handle/123456789/865

Preuzeto s Baštine Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

https://bastina.anubih.ba/

DOI: 10.5644/PI2026.222.12

Postignuća i zastoji u odvijanju procesa integracije BiH u EU

Stefano Bianchini

Sažetak: Ovaj rad pruža opći pregled postignuća i zastoja Bosne i Hercegovine u procesu integracije u EU i šta Evropska komisija očekuje da će se učiniti prije početka pregovora o pristupanju. Analiza u početku ispituje finansijska sredstva primljena od EU između 1996. i 2024. godine, kao i njihov utjecaj na investicione sektore, iako je i dalje teško razumjeti njihovu stvarnu iskoristljivost. Istraživanje se zatim fokusira na političke aspekte pregovora koji su Bosnu i Hercegovinu, uprkos brojnim poteškoćama i kašnjenjima, doveli do toga da postane zemlja kandidat i dođe do početka pregovora. Međutim, djelomična implementacija *Agende 5+2* i *14 ključnih kriterija*, čije potpuno ispunjenje Komisija uporno traži, ostaje značajna prepreka napretku procesa pristupanja, posebno s obzirom na opadajući interes EU za jugoistočnu Evropu, koji je nedavno zamijenjen djelomičnim, ali aktivnijim geopolitičkim interesom za Ukrajinu i Moldaviju. Nadalje, neadekvatnost Ustava uključenog u Dejtonski sporazum, složenost odnosa između konstitutivnih entiteta i naroda te razdorna uloga koju imaju OHR i velike sile prisutne u regiji, ometaju obnovu bosanskohercegovačke državnosti, kako je bilo dogovoreno još za vrijeme zasjedanja ZAVNOBiH-a 1943. godine, čime se slabi njen suverenitet i sposobnost uspješnog pregovaranja s EU.

Ključne riječi: bosanskohercegovački proces integracije, evropska finansijska podrška, tražene reforme, (ne)implementirane agende, opadajući interes EU, bh. državnost, suverenitet i deliberativna praksa

Neke uvodne napomene

Napraviti pregled postignuća koje je Bosna i Hercegovina do sada postigla, kao i zastoja koji su još uvijek prisutni na njenom putu prema integraciji u EU, nije lak zadatak. Zapravo, tema je stalno prisutna u razgovorima i komentarima javnog mnijenja, kao i u političkoj sferi, na međunacionalnom i na državnom nivou. Međutim, akademski pristup zahtijeva ne samo metodološku udaljenost od objekta istraživanja već i vrednovanje izvora, koji su

* Odsjek za političke i društvene nauke, Univerzitet u Bolonji; stefano.bianchini@unibo.it

uglavnom vrlo brojni, ali ponekad kontradiktorni i nisu uvijek pouzdani, jer u svakodnevnom narativu često prevladavaju političke kontroverze.

Događaji vezani za ovu temu razvijaju se u istom vremenu kada ih istraživač analizira. Znači, oni su još uvijek predmet raznih političkih rasprava koje otežavaju očuvanje metodološke udaljenosti, kao i identificiranje glavnih razvojnih pravaca u procesu pristupanja. Istovremeno, historijsko pamćenje na primljena finansijska sredstva u određenim periodima nije pravilno sačuvano. Kao rezultat toga, nije lako rekonstruirati sredstva dodijeljena po razdobljima i zato je teško odrediti ukupan iznos tih sredstava; osim toga, online izvori često pružaju agregirane ili općenito analizirane podatke, čak i od strane administracije EU, čiji se kriteriji teško mogu usporediti.

Nadalje, čitalac ovog poglavlja treba imati na umu da su postignuća i zastoji u procesu integracije povezani, iako predstavljaju različite aspekte. S jedne strane, oni su povezani s ciljem da BiH postane punopravni član EU. S druge strane, zastoji se duboko razlikuju od postignuća, jer se ne odnose samo na ciljeve koje je potrebno ostvariti već i na to da se ti ciljevi mogu mijenjati tokom vremena, u skladu s odlukama evropskih institucija. Kao što dosadašnje političko iskustvo pokazuje, njihovo ostvarenje zahtijeva veću posvećenost, sve veću sposobnost za inovacije, adaptacije i promjene u političkim i društvenim strukturama. Međutim, to zavisi od intenzivnih pregovora i sposobnosti posredovanja između brojnih državnih institucija u Bosni i Hercegovini, iako se to može postići suočavanjem s velikim izazovima čiji se ishod ne smije uzimati zdravo za gotovo.

Ovaj članak će se prvo koncentrisati na ekonomsku podršku koju je EU pružala kao donator od završetka sukoba 1996. godine. Zatim će fokus analize skrenuti pažnju na strože političke korake koji su, s mukom, vodili do praga mogućih pregovora o pristupanju. Na temelju tih podataka, istraživanje će razmotriti nekoliko ključnih otvorenih pitanja vezanih za to šta bi se još trebalo učiniti, kako na ekonomskom, tako i na političkom planu, da bi Bosna i Hercegovina mogla započeti pregovore i dosljedno ih ostvariti.

Najrelevantnije postignuće: finansijska podrška iz Evropske komisije

Hronološki gledano, postojale su dvije značajne faze u organizaciji fondova Evropske unije za zemlje u tranziciji. Prelomna godina u poređenju s

neposrednim poslijeratnim razdobljem bila je 2006.[1] Iz podataka koji se odnose na različita sredstva koja je EU stavila na raspolaganje BiH u razdoblju od 1996. do 2006. godine, BiH je dobila fondove iz raznih evropskih programa, kao što su, na primjer, bili ECHO, OBNOVA, PHARE, CARDS itd. Samo kroz programe poput CARDS, prema *Radiju Slobodna Evropa*, BiH je dobila 405,33 miliona eura, a iskoristljivost tih fondova bila je 95% prema riječima direktora Direkcije za evropske integracije BiH Osmana Topčagića.[2] Ipak, dostupnost podataka za to doba ostaje nepotpuna, barem za pojedine programe kojima je BiH imala pristup. Izvori za neke programe su zbunjujući i nejasni, vjerovatno zato što je prošlo vrijeme i evropska finansijska dostupnost zemljama kandidatima se strukturno promijenila. Na kraju, čini se da se može zaključiti da je BiH ukupno primila otprilike 3,5 milijarde eura do 2006.

Nakon toga, Evropska komisija (EK) je ujedinila sve te programe u jedan. Taj je novi program poznat kao *instrument pretpristupne pomoći* (IPA). Pristupni podaci iz Evropske komisije pokazuju da je, u okviru programa IPA I, između 2007. i 2013. godine, za Bosnu i Hercegovinu ugovoren 610,1 milion eura. U toku sljedećeg programa IPA II, koji je obuhvatio razdoblje od 2014. do 2020. godine, Bosna i Hercegovina je dobila 552,1 miliona eura. Ukupno, bila je to 1 milijarda i 162,2 miliona eura.[3] Dalje, u okviru programa IPA III, od 2021. do 2024. godine, EK je odobrila i izdvojila tri paketa za ukupno 715,2 miliona eura do 2024.[4]

Osim toga, Bosna i Hercegovina je primila dodatne fondove iz drugih evropskih programa, kao na primjer *Ekonomski i investicioni plan*, koji je stavio na raspolaganje 3 milijarde preko IPA donacije. Dalje, BiH je dobila 83 granta iz *Investicionog okvira za zapadni Balkan* za ukupno 1,1 milijardu eura i još 6 milijardi uz povoljne kredite. Na kraju, uprkos političkim napetostima

[1] Heather Grabbe, *The EU's Transformative Power*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2006, str. 80-90; Domenico mario Nuti i Milica Uvalić (ur.), *Post-communist Transition to a Market Economy. Lessons and Challenges*, Longo, Ravenna, 2003.

[2] Gorden Knezović, "Do 2009. BiH iz fondova EU 226 milijuna eura", *poslovni.hr*, 6. 9. 2007, https://www.poslovni.hr/lifestyle/do-2009-bih-iz-fondova-eu-226-milijuna-eura-53176. Dodatni podaci na web-stranici Delegacija Evropske unije u Bosni i Hercegovini i Ured specijalnog predstavnika Evropske unije u Bosni i Hercegovini, "Pomoć Bosni i Hercegovini implementirana preko Delegacije EU", https://www.eeas.europa.eu/delegations/bosnia-and-herzegovina/eu-projekti-u-bih-0_bs?s=219.

[3] Erzida Žigić, *Apsorpcijski kapaciteti Bosne i Hercegovine u korištenju pretpristupnih fondova EU (2014–2020)*, Magistarski rad, Sarajevo 2022, str. 17 i 19, https://fpn.unsa.ba/b/wp-content/uploads/2022/04/APSORPCIJSKI-KAPACITETI-BOSNE-I-HERCEGOVINE-U-KORISTENJU-PRETPRISTUPNIH-FONDOVA-EU-2014-2020-Erzida-Zigic.pdf

[4] Emir Hadžikadunić, *Od Dejtona do Brisela*, Acips, Sarajevo, 2005, str. 82; Dario Pušić, "Kroz Investicijski okvir za Zapadni Balkan za BiH od kraja 2021. do danas odobrena i izdvojena 715,2 mil. eura", *Večernje novosti*, 30. 7. 2023, https://www.vecernji.ba/vijesti/kroz-investicijski-okvir-za-zapadni-balkan-za-bih-od-kraja-2021-do-danas-odobrena-i-izdvojena-7152-mil-eura-1698791.

i ponovljenim odlaganjima, BiH je uspjela ispuniti kriterije u roku koji je zahtijevala EK i osigurati prvu tranšu od oko 100 miliona eura iz *Plana rasta* u 2025. godini za ukupne investicije od 1,085 milijardu eura.

To nije sve. Bosna i Hercegovina je mogla iskoristiti u isto doba dodatna EU sredstva iz raznih programa, kao što su bili višedržavni IPA, planovi za prekogranične, transnacionalne i međuregionalne saradnje (riječ je o osam programa za ukupno 1,3 milijardu), *Instrument za civilno društvo* i *Instrument za medije*.[5] Uglavnom, od ovih sredstava, čiji iznos ostaje složen za izračunavanje, čini se da je Federacija primila dvije trećine, a jednu trećinu Republika Srpska, mada su u nekim trenucima, zbog političke napetosti s predstavnicima Republike Srpske, EK i zemlje članice privremeno obustavile finansiranje nekoliko projekata u Republici Srpskoj. To se dogodilo, na primjer, 2023. godine, kada je EK odobrila grantove od 303 miliona eura za infrastrukturne projekte namijenjene isključivo Federaciji.[6]

U svakom slučaju, iz gore navedenih podataka proizlazi da je BiH bila u mogućnosti da ostvari privilegovani pristup evropskim fondovima, koji se mjere u milijardama eura, dok su mediji uračunali da je Bosna i Hercegovina dodatno dobila iz drugih vlada i institucija više od sedam milijardi dolara kao poslijeratnu pomoć i za obnove. Sva ta sredstva su osigurana ili kao bespovratni novac ili putem povoljnih kredita.

Međutim, po svemu sudeći, cjelokupna finansijska slika koja se pojavljuje svakako nije iscrpna.[7] U nekim slučajevima, prikupljeni podaci potiču iz sekundarnih izvora, iako se direktno pozivaju na službene izjave zvaničnika EK ili informacije dobijene tokom javnih konferencija za štampu. Zato, istine radi, nije bilo lako doći do uvjerljivih podataka, između ostaloga jer su oni razbacani po fondovima i prikupljeni različitim kriterijima. U nekim slučajevima prikupljeni podaci su nepotpuni, međusobno kontradiktorni i ponekad netransparentni.

Ipak, oni daju bar neku ideju o količini finansijske podrške EU prema BiH. Sve skupa, riječ je o značajnim sredstvima koja je Evropska unija aktivirala, postajući najveći donator i trgovinski partner na Balkanu i, naravno, Bosni i Hercegovini. A pošto je istraživački fokus ovoga rada ograničen na proces integracije BiH, navedeni prikupljeni podaci odnose se samo na

[5] Delegacija Evropske unije u Bosni i Hercegovini i Ured specijalnog predstavnika Evropske unije u Bosni i Hercegovini, *op. cit.*

[6] EU excludes Kosovo, Montenegro and Republika Srpska entity from grants, *Euronews Albania*, 4. 7. 2023, https://euronews.al/en/eu-excludes-kosovo-montenegro-and-republika-srpska-entity-from-grants/.

[7] Zarko Papic (ur.), *International Support Policies to South-East European Countries: Lessons (not) Learned in Bosnia-Herzegovina*, Müller, Sarajevo, 2001.

fondove koje je EU pružila Bosni i Hercegovini. Ali to ne isključuje da su se druge međunarodne institucije, kao na primjer *Svjetska Banka*, ili *Evropska banka za obnovu i razvoj* (EBRD), ili druge zemlje kao SAD, Japan, Kanada, Ujedinjeno Kraljevstvo, Norveška, Švajcarska i druge pojedinačne države članice EU, poput Italije, Njemačke, Austrije i dr. pridružile sa svojim dodatnim fondovima.

Ukratko, u svjetlu ovih podataka, iako nepotpunih, može se razumno zaključiti da je, među pozitivnim rezultatima postignutim na složenom i otežanom putu k evropskim integracijama, BiH uspjela privući značajna finansijska sredstva, korisna i za poslijeratne obnove i za modernizaciju ekonomije i društva. Međutim, takva pozitivna slika mogla bi se promijeniti kada bi se stručnjaci detaljnije pozabavili stvarnim ulaganjima i stvarnom upotrebom ovih raspoloživih sredstava. U tom slučaju bilo bi potrebno napraviti detaljno istraživanje iskoristljivosti sredstava, kao i detaljnu analizu o postignutim rezultatima. Ovo bi bio značajan zadatak zbog tematske veličine i primarnih izvora koje treba prikupiti, uzimajući u obzir raznolikost odobrenih projekata i uključenih institucionalnih ili pojedinačnih aktera.

U stvari, provedena su i objavljena neka djelomična istraživanja u ovom smjeru, mada su se često fokusirala na regionalnu dimenziju više nego isključivo na Bosnu i Hercegovinu. To, naravno, ne znači da nisu dobijeni zanimljivi uvidi u korištenje sredstava. Štaviše, nisu samo država i entiteti imali koristi od međunarodne finansijske podrške. Općine su također dobijale podršku, ponekad značajnu, iako su nedavne studije očigledno istaknule kako su općine u boljem položaju imale prednost kod donatora pri raspodjeli pomoći. U takvim okolnostima, dodijeljena sredstva doprinijela su produbljivanju socijalnih, ekonomskih i prostornih nejednakosti s potencijalno destabilizirajućim efektima, mada agregatni nivo pomoći nije pokazao da su raspodjele bile pod utjecajem etničkih razmatranja.[8]

[8] Zdeněk Opršal et al., "Foreign Aid in a Divided Country: Subnational Aid Allocations in Post-Conflict Bosnia and Herzegovina", *World Development*, Elsevier, vol. 195(C), 2025; Nicolas Moll, *Solidarity is More than a Slogan. International Workers Aid During and After the 1992–1995 War in Bosnia and Herzegovina*, Rosa-Luxemburg-Stiftung, Brussels, 2021, https://www.rosalux.de/en/publication/id/45021/solidarity-is-more-than-a-slogan; Stefano Bianchini, "Re-examining International Development Assistance to Southeast Europe. Time for a Post-Functionalist Approach?", *South-East European and Black Sea Studies* 14 (3), 2014, 347-365; Asteris Huliaras, "Foreign aid to the Balkans (1990–2010): the Dynamics of the 'Silent' Human Security Agenda", *Southeast European and Black Sea Studies* 11 (4), 2011, 423; Arnaud Kurze, "EU Politics of Foreign Aid in the Balkans. Development, Integration and Reform in Perspective", *Global Studies Review* 5 (1), 2009, 9-12; Risto Karajkov, *Foreign Aid to the Balkans 1990–2005: Who Gave Aid, to Whom, and Why: Disaggregation of Foreign Assistance Flows to the Region of the Balkans in the Period of Transition*, PhD diss, University of Bo-

Međutim, budući da ove analize zahtijevaju šire studije koje se ne mogu sažeti u okviru ovog rada, ograničit ćemo se na jednostavan pregled glavnih područja intervencije. Među tim intervencijama, valja istaknuti renoviranje brojnih stanova i kuća, dobrog broja škola i vrtića, razminiravanje kampova i izgradnju različite infrastrukture koja je omogućila postepeni povratak normalnosti. Podaci iz spomenutog *Investicionog okvira za zapadni Balkan* podržali su finansiranje projekata u oblastima životne sredine, transporta, energetike i socijalne zaštite putem grantova.

No, zahvaljujući IPA fondovima, EK je najviše ulagala u razvoj vladavine prava, socijalne zaštite, budžetske programe i reforme javne uprave na nivou države i entiteta. Drugim riječima, uložila je značajne napore da osigura da se BiH prilagođava acquis communautaire. Uvijek koristeći svoje programe u okviru IPA, Komisija je doprinijela jačanju održive privrede i poljoprivrede, zelene ekonomije, konkurentnosti i zapošljavanja mladih. U najnovije vrijeme je stavila na raspolaganje sredstva za promociju digitalizacije institucija i društva.

Također, ona je podsticala razvoj dobrosusjedskih odnosa putem regionalne i prekogranične saradnje u raznim oblastima. Na web-stranicama EU može se pronaći bogat popis područja u kojima se Evropa obavezala na modernizaciju BiH, počevši od transportnog sektora, uključujući željeznice i izgradnju koridora 5c od grada Ploča do Budimpešte. Međutim, upoređujući predanost iskazanu u institucionalnom, ekonomskom, logističkom i transportnom sektoru, vrijedi napomenuti da je podrška civilnom društvu, obrazovanju i medijima bila mnogo skromnija. To znači, nažalost, da, unatoč svojim deklaracijama, EU nije smatrala razvoj i učvršćivanje demokratije u bosanskohercegovačkom društvu jednim od svojih prioriteta.

Poznato je da ulaganja u obrazovanje, medije i civilno društvo daju vrlo učinkovite kvalitativne rezultate uz ograničene investicije.[9] Istine radi, ova su područja politički vrlo osjetljiva i lako se reproducira etno-nacionalno sukobljavanje, zbog čega su često na meti nacionalističkih ličnosti i institucija. Ali, baš iz ovih razloga, ona su neuporedivo važnija u poslijeratnim okvirima, gdje

logna, 2009, http://amsdottorato.cib.unibo.it/2219/1/karajkov_risto_tesi.pdf; Laza Kekić, "Aid to the Balkans: Addicts and Pushers", *Southeast European and Black Sea Studies* 1 (1), 2001, 20-40.

[9] Ovo je i moje lično životno iskustvo u jugoslavenskim kulturnim krajevima. O tome sam nešto govorio u "Universities as Laboratories. Internationalization and the Liquidity of National Learning", u: Leonidas Donskis, Ida Sabelis, Frans Kamsteeg i Henry Wels (ur.), *Academia in Crisis. The Rise and Risk of Neoliberal Education in Europe*, Brill/Rodhopi, Leiden, 2019, 53-81 i u "Lessons Not Learned from the Yugoslav Dismemberment and Their Implications for the European Union", u: Radhika Mohanram i Anindya Raychaudhuri (ur.), *Partitions and Their Afterlives. Violence, Memories, Living*, Rowman and Littlefield, London i New York, 2019, 83-107.

je potrebno stvarati uvjete za prevazilaženje političko-kulturnih podjela, kao i suprotstavljenih historijskih pamćenja, za dobrobit mlađih generacija. Ovo je prije svega posao kako nezavisnih školskih ustanova, univerziteta, Akademije, tako i nezavisnih medija i udruženja civilnog društva, čiji doprinos miru se zasniva na njihovoj sposobnosti da proizvode ono što se u Evropskoj uniji zove *Long Life Learning*, odnosno cjeloživotno učenje. Nažalost, takav doprinos poboljšanju odnosa u zemlji i regionu dovoljno se ne cijeni, niti od strane raznih vlada niti od same EU, unatoč milijardama (otprilike 12 milijardi eura) dodijeljenim uglavnom za odvijanje procesa integracije, koji se, u načelu, temelji na miru. I stoga je kulturno-obrazovnim institucijama potrebna autonomna, ali i finansijski stabilna podrška javnih tijela i Komisije.

Politička i institucionalna postignuća: naporan put do kandidature u EU

Takvo slijepo ponašanje postalo je vidljivo i na političkom nivou. Kao što je poznato, dobivanje statusa kandidata trajalo je 21 godinu za BiH, a pregovori o pristupanju još nisu započeli od početka februara 2026. godine, iako je Evropsko vijeće, na temelju preporuke Evropske komisije, dalo svoju saglasnost za otvaranje pregovora 21. marta 2024.[10]

Od tada, opet, sve je stalo. U stvari, gledajući hronologiju događaja, može se vidjeti kako je dug, složen i trnovit put BiH k evropskim institucijama započeo već 2003. godine, u toku samita Evropskog vijeća u Solunu, kada je BiH postala potencijalni kandidat EU, ali nakon toga nije imala jednostavan razvoj.[11] U datim bosanskohercegovačkim uvjetima, moralo se čekati pet godina, do 27. februara 2008. godine, da se odobri poznata *Agenda 5+2*, gdje su, između ostalog, predviđeni uvjeti za ukidanje OHR-a nakon dugih međunarodnih diskusija o efikasnosti bonskih ovlaštenja i, posebno, ulozi koju je odigrao Peddy Ashdown, kojeg su akademski posmatrači i članovi jakih think-tankova, poput Geralda Knausa, Felixa Martina, Marcusa Coxa i Davida Chandlera, optužili da djeluje u Bosni i Hercegovini kao da je potkralj Britanskog carstva u Indiji.[12]

[10] Faktor/N1, "Evropsko vijeće odobrilo početak pregovora s BiH", *faktor.ba*, 21. 3. 2024, https://faktor.ba/bosna-i-hercegovina/aktuelno/bih-dobila-zeleno-svjetlo-za-otvaranje-pregovora-sa-eu/183598

[11] Ana Ješe Perković, *Zapadni Balkan na putu u EU*, Sandorf, Zagreb, 2018; Hoda Dedić, *Bosna i Hercegovina i Evropska unija: pretpostavke i dosezi integracije*, Bosanska Riječ, Tuzla, 2015.

[12] David Chandler, "Bosnia's new colonial governor", *The Guardian*, 9. 7. 2002, https://www.theguardian.com/politics/2002/jul/09/comment; Gerald Knaus i Marcus Cox, "After the Bonn Powers, Open letter to Lord Ashdown, 16. 7. 2003", https://www.esiweb.org/pdf/esi_europeanraj_article_id_2_a.pdf.

Međutim, nakon samo nekoliko mjeseci, 16. juna, vlasti BiH uspjele su potpisati *Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju* (SSP), koji je stupio na snagu 2015. godine. Nakon tog koraka, uslijedila je odluka o formalnom podnošenju zahtjeva za članstvo 15. februara 2016. godine, ali je trebalo proći dosta vremena da bi se poslali odgovori na Upitnik Evropskoj komisiji, što ćemo kasnije vidjeti. Kao rezultat toga, nadležne vlasti dobile su tek 29. maja 2019. godine donekle ambivalentan odgovor: s jedne strane, EK je izrazila pozitivan stav prema sadržaju Upitnika, s druge strane, tražila je da taj potencijalni kandidat ispuni još nekoliko pitanja koja su smatrana vrlo važnima. Ta su pitanja grupisana u *14 ključnih prioriteta* čija bi implementacija dovela do preporuke Evropskom vijeću za otvaranje pregovora.

Međutim, tek nakon ruske oružane intervencije u Ukrajini, Bosna i Hercegovina je 15. decembra 2022. godine dobila status zemlje kandidata, dok je samo dvije godine kasnije, 21. marta 2024. godine, Evropsko vijeće pozitivno odlučilo o otvaranju pregovora za članstvo, iako ta odluka još uvijek nije imala konkretnih posljedica i zemlja je dalje čekala početak pregovora. U velikoj mjeri, korijeni ovog zakašnjenja mogu se pronaći u neriješenim unutarnjim problemima BiH, naslijeđu rata i političkim poteškoćama u institucionalnim odnosima, unutar i između entiteta, kao i u državi. Literatura o ovim pitanjima je zaista obimna i bavi se neriješenim izazovima koji opterećuju budućnost BiH iz različitih perspektiva.[13]

U suštini, interpretacije Dejtonskog sporazuma i dalje ostaju kontroverzne jer se dogovor s jedne strane prihvata kao prvi korak k ujedinjenju države Bosne i Hercegovine, a s druge kao prvi korak za buduće podjele, jer još postoje aktivne političke snage u zemlji, i van nje, koje nisu odustale od etno-nacionalnog restrukturiranja čitavog jugoslavenskog kulturnog prostora. I BiH, kao i Sjeverna Makedonija, ostaju najznačajnije prepreke za postizanje ovoga cilja. Iznenađujuća potvrda stigla je iz Slovenije 2021. godine, kada je poznati lokalni sajt objavio jedan tajni dokument bez potpisa i zaglavlja, ali koji je službeno dobio predsjednik Evropskog vijeća Jean Michel. U ovome dokumentu, kao što je poznato, pod naslovom "Non Paper", nepoznati autor

[13] Adnan Seyaz, *The European Union and Post-Dayton Bosnia and Herzegovina*, Routledge, London, 2026; Dražen Pehar, *Peace as War: Bosnia-Herzegovina Post-Dayton*, CEU Press, Budapest, 2019; Marta Szpala (ur.), *Paradoxes of Stabilization. Bosnia and Herzegovina from the Perspective of Central Europe*, Center for Eastern Studies, Warsaw, 2016; Ola Listaug i Sabrina Ramet (ur.), *Bosnia-Herzegovina since Dayton: Civic and Uncivic Values*, Longo, Ravenna, 2013; Stefano Bianchini et al. (ur.), *Regional Cooperation, Peace Enforcement, and the Role of the Treaties in the Balkans*, Longo, Ravenna, 2007; Mirko Pejanović, *Politički razvitak Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu*, Šahinpašić, Sarajevo, 2005; Christoph Solioz i Tobias K. Vogel (ur.), *Dayton and Beyond: Perspectives on the Future of Bosnia-Herzegovina*, Nomos, Baden-Baden, 2004.

(ali se sumnja da je bio Janez Janša) otvoreno je predložio da se jednom zauvijek okonča proces raspada Jugoslavije podjelom Bosne i Hercegovine i Makedonije u korist moćnih susjeda.[14]

Iako se u narednom periodu ništa ozbiljno nije dogodilo, ovaj događaj dobro osvjetljava koliko etno-nacionalizam i dalje utječe na svakodnevnu politiku na prostoru jugoslavenskih republika. Dakle, u ovom kontekstu, BiH ima svoje korijene, zastoje i prepreke koje još uvijek mora savladati da bi postala funkcionalna država. U međuvremenu, prisiljena je nositi se sa sistemom donošenja odluka na čijem vrhu se nalazi jedna osoba, koja nije izabrana, već imenovana od strane vanjskih tijela, a koja posjeduje ogromnu moć. Riječ je o visokom predstavniku.

Do 2026. godine, na ovome položaju bilo je već sedam diplomata, koji su svoje bonske ovlasti, usvojene u decembru 1997. godine,[15] najčešće koristili za smjenu zvaničnika na raznim nivoima, posebno ometajući pokušaje postavljanja temelja za hrvatski entitet ili srpsko otcjepljenje i ponekad zbog korupcije.[16]

Osim smjene, visoki predstavnici su samo djelomično intervenirali u donošenje nekih relevantnih odluka, među kojima se može spomenuti prisilno prihvaćanje državnih simbola, uključujući državnu zastavu; promjenu Zakona o odbrani RS, zatim utirući put za donošenje Zakona o oružanim snagama BiH u 2005. godini; osnivanje Memorijalnog centra Srebrenica-Potočari, kao i zabranu negiranja genocida i drugih ratnih zločina u Bosni i Hercegovini. Dodatne značajne odluke odnosile su se na promjenu izbornog zakona Federacije vezano za formiranje vlasti u ovom entitetu i suspenziju raspolaganja državnom imovinom. U ovom posljednjem slučaju treba reći da vlasti RS pokušavaju pravno izbjeći implementaciju, mada je odluka na snazi u čitavoj državi.

No, po svemu sudeći, etnifikacija politike ostaje dominantna u Bosni i Hercegovini i očito unutrašnje dinamike nisu sklonjene prihvatiti sveobuhvatnu

[14] Western Balkan. A Way Forward, Non-Paper, u: Primož Cirman i Vesna Vuković, "Objavljamo dokument o razdelitvi BiH, ki ga išče ves Balkan", *necenzurirano.si*, 15. 4. 2021, https://necenzurirano.si/clanek/novice/objavljamo-slovenski-dokument-o-razdelitvi-bih-ki-ga-isce-ves-balkan-865692.

[15] Prvi diplomat, Carl Bildt, još nije raspolagao takvim ovlaštenjima.

[16] O ovoj temi vidi: Transperancy International BiH, *Borba protiv korupcije: zakonski i institucionalni okvir, u odnosu na međunarodne preporuke*, decembar 2024, https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2025/06/BORBA-PROTIV-KORUPCIJE-ZAKONSKI-I-INSTITUCIONALNI-OKVIR-U-ODNOSU-NA-MEDJUNARODNE-PREPORUKE.pdf; Adnan Pirić, Adnan Tulić, Goran Šimić, *Borba protiv korupcije*, Sveučilište/Univerzitet "Vitez", Travnik, 2024. O tome su ranije pisali Boris Tihi i Senada Bahto, "Small Businesses in a Transition Economy, The Case of Bosnia and Herzegovina", u: D. M. Nuti i M. Uvalić, *op. cit.*, 259-260 i Dragoljub Stojanov, "Supply-Side Industrial Strategy in Bosnia and Herzegovina", u: Domenico Mario Nuti i Milica Uvalić, *op. cit.*, 269.

građansku ustavnu reformu. S druge strane, takav politički otpor u bosansko-hercegovačkom sistemu vlasti ne proizlazi samo iz lokalnih ponašanja već i iz naslijeđa ratova. Dalje, značajan dio odgovornosti pripada i zapadnoj zajednici, koja nije u stanju da promijeni Ustav jer je uključen u Dejtonski sporazum. Drugim riječima, uslovi koji su omogućili potpisivanje mirnog sporazuma više ne postoje i nova međunarodna situacija, gdje prevladava povratak državi naciji, u stvari koči reformu Ustava Bosne i Hercegovine.

Položaj EU također doprinosi ovom zastoju. Nema sumnje da se njezin interes za proširenje prema jugoistočnoj Evropi znatno smanjio, isto kao i jačanje integracijskog nivoa za državne članice. Dovoljno je zapamtiti utjecaj parola kao "umor od proširenja" i "apsorpcijski kapacitet", upotrebu veta od strane Grčke i Bugarske te neočekivane francuske zahtjeve za proceduralnim promjenama u pregovorima, kako bi se shvatilo zašto je entuzijazam za pristupanje i proces integracije, s vremenom, opao. Međutim, čini se da je umnožavanje vanjskih faktora nedavno navelo EU da barem djelomično promijeni svoj stav: prodor migranata preko Balkanske rute, uloga Kine, Rusije i Emirata u regionu, rat u Ukrajini i intenziviranje napetosti koje povećavaju svjetski nered očito su predložili bar umjereniji pristup prema zemljama kandidatima na Balkanu. Tako se u dobroj mjeri može razumjeti neočekivani povratak na proširenje kao glavnu strategiju EU, bar deklarativno.[17]

U tom okviru, značajno je rekonstruisati koliko je vremena Bosna i Hercegovina potrošila na pripremu odgovora na Upitnik koji je Komisija primila tri godine nakon što je BiH podnijela zahtjev za članstvo. U međuvremenu, vlasti u Sarajevu su morale odgovoriti na 3.897 pitanja o svim važnim oblastima za proces integracije, vezanim za političke, administrativne, pravne, ekonomske i društvene sfere. Rok za odgovor na pitanja bio je šest mjeseci (Hrvatska je, poređenja radi, dobila tri mjeseca). Naprotiv, institucijama BiH bilo je potrebno 14 mjeseci, do februara 2018. godine, za dostavljanje odgovora na 3.242 pitanja. Nakon dodatnih osam mjeseci, BiH je poslala u Brisel odgovor na još 633 pitanja, dok za ostala 22 nije bilo odgovora. Jedno neriješeno pitanje bilo je vezano za političke kriterije: u stvari, državni službenici nisu dali objašnjenja zašto 13 odluka Ustavnog suda BiH nije provedeno. Ostala četiri otvorena pitanja odnosila su se na regionalnu politiku

[17] Marko Kmezić, Aleksandra Prodromidou i Pavlos Gkakis (ur.), *Migration, EU integration and the Balkan Route*, Routledge Abingdon, 2024; Stefano Bianchini, Federica Bandini i Daniela Bolzoni (ur.), *Social Enrepreneurship and Migrants' Inclusion. Insights from the Adriatic-Ionian Region*, Palgrave Macmillan, Cham, 2024; Dimitar Bechev, *Rival Power. Russia in Southeast Europe*, Yale U. P., New Haven, 2017; Stefano Bianchini i Antonio Fiori (ur.), *Rekindling the Strong State in Russia and China*, Brill, Leiden, 2020.

(uključenu u 22. poglavlje). Na kraju, i najzanimljivije, jest to što je posljednjih 17 pitanja bilo vezano za obrazovanje, kulturu i programe za mlade, u okviru 26. poglavlja.

Očito je Komisija očekivala povoljne informacije o koordinaciji i usklađivanju politike obrazovanja i obuke, međukulturnom dijalogu i detaljima za provedbu usklađivanja nacionalnih politika, s obzirom na to da sistem "dvije škole pod jednim krovom" i dalje uzrokuje etničku segregaciju i podstiče međuetničku mržnju[18]. Stoga je nedostatak odgovora u ovom poglavlju istakao kontinuiranu kulturnu krhkost koja ometa put BiH k integraciji. Kao što je otvoreno rekao šef Delegacije EU u BiH Lars-Gunnar Wigemark: "Prema našim shvatanjima, riječ je o sporu oko nadležnosti u oblasti obrazovanja, ali i iz kulture, na relaciji između kantonâ i Federacije, odnosno entiteta."[19]

U svakom slučaju, nakon što su odgovori dostavljeni, Komisija je usvojila "Mišljenje" (*Avis*) o prijavi BiH 29. maja 2019. godine, ali je trebalo još čekati do 12. oktobra 2022. godine, kada je EK konačno preporučila dodjelu statusa kandidata Bosni i Hercegovini, što se stvarno dogodilo u toku sastanka Vijeća Evrope u decembru iste godine. Međutim, valja razumjeti razloge sporog tempa kojim je Bosna i Hercegovina postigla ovaj dugo očekivani rezultat. Prošlo je gotovo sedam godina od podnošenja zahtjeva za članstvo do odluke o dodjeli statusa zemlje kandidata. Imajući u vidu sistem dogovaranja u BiH, koji uključuje kantone, entitete i državu, institucije i razne nivoe vlasti, sporost je razumljiva. Različita viđenja i lokalne interese su koordinirala 1.083 državna službenika. Neki od njih su učestvovali u radu više radnih grupa, a odgovori su, na kraju, bili isključivo iz Bosne i Hercegovine, dok nisu uključeni odgovori institucija niti nivoa vlasti, kao što je Evropska komisija tražila.

S druge strane, iznenađujuće je bilo ponašanje Komisije, koja je odjednom ubrzala sve procedure čim je počeo rusko-ukrajinski rat. Ovaj je događaj duboko promijenio ravnotežu interesa unutar EU, posebno između sjeverne i

[18] Samir Kondžić, *Fenomen 'Dvije škole pod jednim krovom' segregacija u obrazovanju na primjeru 'Oš Vareš' u Varešu'*, Magistarski rad, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, oktobar 2019, https://fpn.unsa.ba/b/wp-content/uploads/2021/02/FENOMEN-DVIJE-SKOLE-POD-JEDNIM-KROVOM-%E2%80%93-SEGREGACIJA-U-OBRAZOVANJU-NA-PRIMJERU-%E2%80%9EOS-VARES-U-VARESU.pdf; Saša Madacki i Mia Karamehić (ur.), *Dvije škole pod jednim krovom. Studija o segregaciji u obrazovanju*, Acips, Sarajevo, 2012; Asim Mujkić, *Mi građani etnopolisa*, Šahinpašić, Sarajevo, 2007.

[19] Mirna Sadiković, "Nepotpuni odgovori BiH na upitnik", *Slobodna Evropa*, 3. 3. 2019, https://www.slobodnaevropa.org/a/bih-ek-upitnik-pitanja/29799694.html; V. S. Herceg, "Kako BiH ispunjava 14 zadanih prioriteta za članstvo u EU?", *Dnevni.ba*, 25. 7. 2023, https://www.dnevni.ba/clanak/kako-bih-ispunjava-14-zadanih-prioriteta-za-clanstvo-u-eu#:~:text=Tri%20godine%20nakon%20toga%2C%20krajem%20svibnja%202019.%20godine%2C,relevantnih%20za%20cjelokupan%20proces%20integracije%20BiH%20u%20EU.

južne Evrope, između zabrinutosti zbog vojne uloge Rusije i haotičnog stanja u Sredozemnom moru. U ovom kontekstu, Ukrajina, Gruzija i Moldavija su prekinule zastoj u proširenju koji je trajao od 2008. godine i podnijele zahtjeve za članstvo. Uprkos tome što je Ukrajina bila u ratnom stanju, Evropska komisija je brzo prilagodila proces podnošenja zahtjeva, dajući prioritet hitnosti situacije u odnosu na uobičajeni fokus na Kopenhagenske kriterije. Predsjednica Komisije je dosljedno lično dostavila Upitnik od skoro 4.000 stranica Kijevu sredinom aprila.[20] U roku od mjesec dana Ukrajina je nevjerovatno odgovorila na Upitnik i vratila dokument između aprila i maja. Moldavija i Gruzija su dobile sličan tretman. Od tada, unatoč ratnom stanju, Ukrajina je dobila status kandidata nakon 40 dana, u toku samita Vijeća Evrope održanog 23. juna 2022. Međutim, u ovim okolnostima, Bosni i Hercegovini, koja je podnijela zahtjev 2016. godine, i nije bila u ratnom stanju, odbijen je status kandidata. Nije poznato na temelju čega je takva odluka bila vjerodostojna, osim ako se ne uzmu u obzir duboke geopolitičke promjene unutar EU. Te su promjene dale prioritet istočnoj Evropi, usvojile za nju hitan postupak s malo opravdanja za činjenice, i marginalizirale zapadni Balkan.

Na reakcije se nije dugo čekalo: vlasti iz balkanskih kandidatskih zemalja, koje su dobile poziv da prisustvuju junskom samitu, odmah su izrazile svoju frustraciju.[21] Kao rezultat toga, Komisija je morala poduzeti korake kako bi uvjerila regionalne lidere, oslanjajući se na Albaniju, koja se činila stabilnijom zemljom i jedinom koja je mogla ugostiti svih šest lidera, uključujući i premijera Kosova. Zatim je 6. decembra 2022. godine u Tirani sazvan "reparacijski samit" EU i "zapadnobalkanske šestorke", na kojem su ponuđeni novi projekti i fondovi.

[20] Statement by President von der Leyen with Ukrainian President Zelenskyy at the occasion of the President's visit to Kyiv, 8. 4. 2022, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/cs/statement_22_2381.

[21] Jelena Džankić, Simonida Kacarska i Soeren Keil (ur.), *A Year Later: War in Ukraine and Western Balkan (Geo)Politics*, European University Institute, Florence, 2023; Andrea Gawrich i Doris Wydra, "Conditions and Contestation: Ukraine on Its Way to EU-Membership", u: Claudia Wiesner i Michèle Knodt (ur.), *The War Against Ukraine and the EU*, Palgrave Macmillan, Cham, 2024, str. 161-187; Marton Dunai i Ian Johnston, "Balkans' frustration mounts over Ukraine fast-track to EU membership", *Financial Times*, 17. 9. 2023, https://www.ft.com/content/b654fe14-25b0-44f3-bea6-96a8596d6cde?syn-25a6b1a6=1; Gregorio Sorgi, "EU 'lacked momentum' on Balkan Enlargement, says Serbia's Europe minister", *Politico*, 14. 11. 2023, https://www.politico.eu/article/eu-lacked-momentum-on-balkan-enlargement-says-serbia-europe-minister/; D. Be., "Ko još vjeruje da Moldavija, Ukrajina i Gruzija zaslužuju biti članice EU prije BiH", *Klix*, 16. 12. 2023, https://www.klix.ba/vijesti/bih/ko-jos-vjeruje-da-moldavija-ukrajina-i-gruzija-zasluzuju-biti-clanice-eu-prije-bih/231216025; Aleksandar Ivković, "Is there a realistic possibility of Ukraine overtaking the Western Balkans on the EU path?", *Al Jazeera Balkans*, 27. 2. 2024, https://europeanwesternbalkans.com/2024/02/27/is-there-a-realistic-possibility-of-ukraine-overtaking-the-western-balkans-on-the-eu-path/.

U stvari, Komisija je morala barem ponuditi konkretnu i dodatnu podršku samo da bi se potvrdio angažman prema zemljama koje već dugo se nalaze u čekaonici Unije. Evropski činovnici su dakle promovirali decembarski sastanak kao četvrti u tom formatu, ali i prvi organizovan u regiji. Ovaj događaj je također bio prilika da se ponudi milijarda eura za ugrožene ljude i investicije u energetiku, električnu energiju i tečni prirodni gas (LNG), u zamjenu za snažniju vladavinu prava, međusobno priznavanje diploma, regionalnu mobilnost ljudi i sankcije protiv Rusije. Nakon toga, očigledno zabrinuta za održavanje minimalne regulatorne koherentnosti u odnosu na balkanske kandidate, Komisija je odlučila promovirati novi program finansiranja kako bi riješila stagnaciju u pregovorima o različitim poglavljima, bar gdje su bili otvoreni.

Drugim riječima, zbunjujući, brzopleti i nepromišljeni stav o proširenju usvojen prema istočnoj Evropi u prvim mjesecima nakon ruske intervencije u Ukrajini naknadno je uravnotežen s jugoistočnom Evropom, ne toliko ubrzanjem pristupnih pregovora koliko ponudom novog *Plana rasta za zapadni Balkan*, kojem se BiH, koja još čeka gotovo tri godine da otvori prva poglavlja, pridružila u posljednjem trenutku, 30. septembra 2025. godine, osiguravajući prvu tranšu fondova.

Najvažniji faktori zastoja u odvijanju procesa integracije

Od početka 2026. godine, vlasti BiH suočavaju se s nizom obaveza koje je zatražila EU kako bi mogle započeti pregovore i otvoriti prva poglavlja. Posebno, treba ispuniti *Agendu 5+2* još od davne 2008. godine, i to prema Upravnom odboru Vijeća za provedbu mira, kao i *14 prioriteta* koje je Komisija definisala 2019. godine.

U međuvremenu, Evropska komisija je 4. novembra 2025. godine objavila dokument *Enlargement Package* o ključnim tačkama za napredak BiH ka članstvu, ali njegove preporuke nisu mijenjale u suštini situaciju zastoja koja zavisi od nedovršenih obaveza naslijeđenih iz prošlosti.

Konkretnije govoreći, zastoj BiH u pregovorima zavisi, prema administrativnom pristupu EU, od nepotpune implementacije kako *Agende 5+2* tako i *14 prioriteta*, nametnutih Bosni i Hercegovini prije početka pregovora. Samo u okviru *Agende* nije riješena raspodjela imovine između države i drugih razina vlasti, niti vojna imovina. Slična je situacija za tačku o jačanju vladavine prava putem državne strategije za ratne zločine, zakona o strancima i azilu, državne strategije za reformu pravosuđa. Naprotiv, OHR je priznao da su djelimično ispunjeni uslovi do 2021. godine provedba konačne odluke

za Brčko, kao i fiskalna održivost i osnivanje Nacionalnog fiskalnog vijeća.[22] Pored ovih ciljeva, postoje još dva uvjeta: potpisivanje SSP-a, koji je jedini ispunjeni cilj još u 2015. godini kada je stupio na snagu, dok ostaje samo djelomično pozitivna procjena situacije u BiH od strane Upravnog odbora Vijeća za provedbu mira o "potpunom poštivanju" Dejtonskog mirovnog sporazuma, kao što se može vidjeti u Izjavi od 3. decembra 2025. godine.[23]

Sveukupno, ciljevi *Agende* su preduslov za ukidanje OHR-a, iako ova odluka ne zavisi samo od EU već i od drugih međunarodnih aktera uključenih u upravljanje mirovnim sporazumom.[24] Više puta naglašeno očekivanje "potpunog završetka" cilja ostaje dvosmisleno u agendi od sedam tačaka, s obzirom na to da je "potpuni završetak" nemjerljiv i, stoga, ostaje prerogativ vanjskih aktera.

U međuvremenu, spisak od *14 prioriteta* ostaje ključno sredstvo za omogućavanje Bosne i Hercegovine da započne pregovore o pristupanju. Međutim, prema izvještajima u štampi, Komisija trenutno smatra da su ispunjena samo tri prioriteta, šest je djelimično ispunjeno, a pet još nije dalo nikakve konkretne rezultate. Ukratko, provedba *14 prioriteta* može se sažeti na sljedeći način:

a. Ispunjeni prioriteti (3) su: funkcioniranje Parlamentarnog odbora za stabilizaciju i pridruživanje; borba protiv korupcije usvajanjem Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma; upravljanje granicama nakon otvaranja pregovora s Frontexom.
b. Djelomično ispunjeni (6) su: preporuke Venecijanske komisije nisu provedene, uključujući transparentnost finansiranja stranaka, unatoč održanim izborima u Mostaru, kao i izborni zakon Bosne i Hercegovine nakon što ga je nametnuo visoki predstavnik; sprovođenje presude Sejdić-Finci ostaje otvoreno pitanje; funkcionisanje pravosuđa još čeka usvajanje zakona o sudovima; u okviru zaštite prava građana

[22] Uroš Vukić, "Pogledajte šta je BiH uradila od 14 prioriteta i šta je ostalo da se uradi", *Nezavisne novine*, 21. 3. 2024, https://www.nezavisne.com/novosti/bih/Pogledajte-sta-je-BiH-uradila-od-14-prioriteta-i-sta-je-ostalo-da-se-uradi/824356; Transparency International, *Proces Integracije BiH u EU: 14 prioriteta iz mišljenja Evropske komisije 2 godine poslije*, Maj 2021, https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2021/05/Analiza_14-prioriteta.pdf

[23] "Izjava Upravnog odbora Vijeća za provedbu mira povodom 30. godišnjice Dejtonskog mirovnog sporazuma", *Italijanska Vlada*, 3. 12. 2025, https://ambsarajevo.esteri.it/bs/news/dall_ambasciata/2025/12/izjava-upravnog-odbora-vijeca-za-provedbu-mira-povodom-30-godisnjice-dejtonskog-mirovnog-sporazuma/.

[24] E. Hadžikadunić, *op. cit.*, str. 155; "Agenda 5+2", *Office of High Representative*, https://www.ohr.int/agenda-52/; Fena, "Vijeće sigurnosti UN-a: Za zatvaranje OHR-a potrebno ispuniti 5+2 uvjeta", *Večernji list*, 3. 11. 2021, https://www.vecernji.ba/vijesti/vijece-sigurnosti-un-a-za-zatvaranje-ohr-a-potrebno-ispuniti-5-2-uvjeta-1536411

još treba osigurati zakon o nediskriminaciji i o rodnoj ravnopravnosti, iako su provedene izmjene Zakona o ombudsmanu za ljudska prava; dalje, još treba izbrisati smrtnu kaznu iz Ustava RS i, na kraju, depolitizirati državne službe.

c. Neispunjeni (5) su: potrebni koraci za unapređenje okruženja za pomirenje gotovo se ne spominju; ostvarenje nacionalnog programa za usvajanje acquisa; poštivanje evropskih standarda ojačanjem okruženja za civilno društvo, osiguravajući slobodu udruživanja i slobodu okupljanja; garantiranje slobode izražavanja i medija; stvaranje inkluzivne politike prema ranjivim grupama, posebno osobama s invaliditetom, djecom, LGBT osobama i pripadnicima romske zajednice.

Po svemu sudeći, do 2026. malo se ostvarilo u vezi s *Agendom* i *Prioritetima*. Vrijedi podsjetiti na to da su ciljevi uključeni u *Agendu* formulirani 2008. godine, a *14 prioriteta* je finalizirano 2019. godine. Vrijeme je prošlo, ali postignuti rezultati su trenutno ograničeni, čak i razočaravajući, i po kvantitetu i po kvalitetu. Vlasti u Bosni i Hercegovini i dalje se suočavaju s velikim izazovima u pogledu institucionalne, pravne, društvene i kulturne adaptacije evropskim standardima. Na tome insistiraju Komisija i predstavnici EU u Sarajevu, koji, ne uvijek uvjerljivo, pozivaju vlasti u BiH da ubrzaju odobravanje reformi traženih na državnom nivou. Istovremeno, treba priznati da je već od prvog juna 2015. godine na snazi *Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju* (SSP) i da će BiH sudjelovati u *Reformskoj agendi za zapadni Balkan*, mada je ova posljednja odluka odobrena, s velikim poteškoćama i u posljednjem trenutku, tek 30. septembra 2025. godine.

Međutim, problem koji uzrokuje tako spor napredak nije tehničke, već isključivo političke prirode. Zaista, tri ključna aktera (plus jedan) utječu na razvoj odnosa u zemlji. S jedne strane, Evropska komisija je, pored pitanja predviđenih u *Agendi* i *Prioritetima* koji ostaju neriješeni, dodala kao preduslov za otvaranje pristupnih pregovora da Bosna i Hercegovina izabere glavnog pregovarača i da državni parlament usvoji zakon o Visokom sudskom i tužilačkom savjetu u skladu s evropskim standardima. Međutim, s druge strane, Republika Srpska se protivi svakoj zakonodavnoj mjeri koja bi predstavljala konsolidaciju državnih ovlasti na štetu autonomije entiteta, dok hrvatska komponenta u Federaciji traži mjere koje mogu očuvati njezino predstavljanje kako u Federaciji, tako i na državnom nivou, mijenjajući izborni zakon radi

osiguranja "legitimnog predstavljanja Hrvata".[25] Ova situacija stvara složene zastoje u sistemu donošenja odluka, koji ponekad rezultiraju nametnutim odlukama visokog predstavnika. Pod ovim uslovima, rasprava o suverenitetu Bosne i Hercegovine rizikuje da bude teorijska vježba, bez suštine.

Naprotiv, izlaz BiH iz ove značajne i složene pat-pozicije zavisi ne samo od reformi za otvaranje pregovora koje zahtijeva Evropska Komisija već i od funkcionalnijeg dijaloga između institucionalnih dijelova BiH (na primjer, država, entiteti i konstitutivni narodi), što će biti temelj za afirmaciju državnog suvereniteta. Bez aktiviranja ove dinamike kroz međusobni dogovor i priznavanje, teško je zamisliti uvjerljivo rješenje za trenutne poteškoće.

Događaji koji su okarakterizirali 2025. godinu ipak su značajni za razumijevanje dugoročnih razloga zašto je došlo do zastoja: dok u toku cijele godine nisu ispunjena posljednja dva uvjeta Evropske komisije o glavnom pregovaraču i zakonu o visokom sudstvu, na državnom nivou raspala se i koalicija. Slijedile su odluke u RS koje je Ustavni sud odbacio kao pokušaj neustavnog prenosa nadležnosti ili državne imovine na ovaj entitet. Zatim se razvijala kriza između visokog predstavnika i RS, nametnuta smjena predsjednika RS i novi izbori u entitetu, dok je Brisel insistirao na popunjavanju Ustavnog suda BiH kojem godinama nedostaju dva suca iz Republike Srpske, a koje entitetske vlasti ne žele ni predložiti. U početku 2026. godine, Vijeće Evrope je izdalo izvještaj u kojem pokušava smiriti situaciju, pohvalivši nove vlasti u RS, ali i insistirajući na tome da se postepeno, ali radikalno, mijenja Ustav BiH, počevši od provedbe presude Sejdić-Finci, uključujući i presudu Kovačevića protiv BiH, do rješenja za državnu imovinu i unapređenja funkcionalnosti državnih institucija.[26]

Međutim, iz ove perspektive, ograničavanje bosanskog suvereniteta i dalje opterećuje mogućnosti reformi u zemlji, budući da upornost međunarodne kontrole putem izvršnog tijela PIC-a i OHR-a ohrabruje lokalne političke snage da izbjegavaju svoje odgovornosti, prebacujući teret promjena na vanjski, imenovani entitet koji, zauzvrat, djeluje kao nekontrolirani monarh. Zanimljivo je u ovim okolnostima to što se u izjavama i rezolucijama Evropske unije i Vijeća Evrope često koristi termin "potpuno provesti" kad

[25] "Dom naroda BiH bez rasprave o izbornom zakonu, sjednica prekinuta", *Al Jazeera Balkans*, 4. 4. 2025, https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2025/4/4/dom-naroda-psbih-razmatra-prijedlog-izmjena-izbornog-zakona-bih.

[26] Tekst rezolucije Vijeća Evrope, u N. V., "Vijeće Evrope usvojilo rezoluciju o BiH: Pohvalili vlast u RS-u i poslali poruku o državnom Izbornom zakonu", *Klix*, 29. 1. 2026, https://www.klix.ba/vijesti/bih/vijece-evrope-usvojilo-rezoluciju-o-bih-pohvalili-vlast-u-rs-u-i-poslali-poruku-o-drzavnom-izbornom-zakonu/260128075.

se očekuje implementacija promjena zatraženih zakona, odluke Ustava BiH i Ustavnog suda, jer jedino država u svojim nadležnostima može prigovarati pristup Uniji. Slično, ovaj termin se pojavljuje u strukturi Upitnika, zahtjevima Evropske komisije i u Izjavi od 3. decembra 2025. (o kojoj je već bilo riječi), kada zahtijevaju institucionalnu kompatibilnost s kriterijima EU. Takvo ponašanje, u suštini, zvuči nesukladno Dejtonskom sporazumu, po kojem sve političke aktere u BiH, i izvan te zemlje, bar deklarativno, namjeravaju poštovati. Dalje, insistiranje da se "u potpunosti" sprovedu reforme u kontekstu gdje se interpretacija Dejtona duboko različito tumači između RS, Federacije, bošnjačkih i hrvatskih elita, službenika i vlasti EU te, nedavno, predstavnika SAD, čini se kao krhak apel, otkrivajući svijest o ograničenoj volji i umoru uključenih aktera u želji za saradnjom. Osim toga, ostaje potpuno otvoreno pitanje jesu li Dejtonski ustav i njegovi aneksi kompatibilni s evropskim standardima, kakvim ih proglašavaju dužnosnici EU.

Stoga je važno da, pored poziva Komisije da se konačno riješe preostala pitanja *Agende 5+2* i *14 ključnih prioriteta*, zajedno s *Planom rasta* odobrenim do 30. septembra 2025. godine, vlasti u BiH preuzmu odgovornost za rješavanje nekoliko ključnih pitanja koja proizlaze iz ograničenja Dejtonskog sporazuma. Iako je taj sporazum okončao krvavi sukob, pokazao se nesposobnim da postavi temelje za demokratsku i funkcionalnu državu. Stoga, ukupna situacija u zemlji zahtijeva da se posljedice rata ostave iza sebe, da se svi relevantni akteri s velikom hrabrošću oslobode poslijeratnih napetosti i da drugačije gledaju u budućnost.

Među takvim posljedicama nalazi se i složeno pitanje državnog suvereniteta Bosne i Hercegovine. U novembru 2023. godine Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine proslavila je 80. godišnjicu državnosti Bosne i Hercegovine.[27] Ovo je bio značajan događaj koji je istakao ulogu partizansko-političkih delegacija u formulisanju, unutar ZAVNOBiH-a, zajedničke strategije zasnovane na konceptima bratstva i jedinstva, identifikovanim kao temelj za izgradnju, u uslovima 21. vijeka, integracije Bosne i Hercegovine, a kroz nju i BiH, unutar EU. Ovu državnost treba ponovo uspostaviti, vraćajući državni suverenitet Bosni i Hercegovini, kao važan korak Bosne i Hercegovine k evropskim standardima.[28]

[27] Mirko Pejanović (ur.), *Državnost Bosne i Hercegovine u XX i XXI stoljeću: historijski izazovi i dostignuća u razvoju državnosti Bosne i Hercegovine: Zbornik radova*, Posebna izdanja CCXIII, Odjeljenje društvenih nauka 20, ANUBiH, Sarajevo, 2024, str. 20.

[28] Mirko Pejanović, *Politički razvitak Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu*, Šahinpašić, Sarajevo, 2005; "Rezolucija ZAVNOBiH, 26–27. novembar 1943", u Slobodan Nešović i Branko Petranović, *AVNOJ i revolucija*, Narodna knjiga, Beograd, 1983, str. 432-435.

Međutim, da bi se to dogodilo, potrebno je riješiti složen skup pitanja, uključujući, na primjer, (1) razdornu ulogu i često kontraproduktivne rezultate koje je donijela (zapadna) međunarodna zajednica putem kontroverznog visokog predstavnika, kojem pripadaju takve ovlasti da svedu Bosnu i Hercegovinu na neku vrstu kolonijalnog statusa; (2) neefikasno i skupo upravljanje institucijama (država, entiteti, kantoni itd.); (3) pad interesa Evropske unije za jugoistočnu Evropu, zamijenjen djelomičnom, ali aktivnijom geopolitičkom orijentacijom prema Ukrajini i Moldaviji, te diskriminatornim tretmanom s korištenjem prava veta od strane Mađarske i Bugarske, i na kraju (4), ali ne i najmanje važno, upornost ratnog naslijeđa sposobnog da reproducira etnopolitički otpor i ometa razvoj institucionalnih sporazuma.

Zaključak: zastoji i njegovi izazovi

Drugim riječima, zastoj ne proizlazi samo, ili prvenstveno, iz nedostatka političke volje u Bosni i Hercegovini da se ispune tačke ili prioriteti koje je postavila Evropska unija i da se prihvate evropski standardi već i iz unutrašnjih i spoljnih nemogućnosti da se prevaziđu suprotstavljena tumačenja Dejtonskog sporazuma i želje da se pronađu rješenja koja garantuju suverenitet države i efikasni instrumenti sposobni da osiguraju jednako dostojanstvo i poštivanje njenih naroda. Zaista, izgledi za prevazilaženje trenutne stagnacije Bosne i Hercegovine na njenom putu prema EU zahtijevaju od glavnih političkih snaga u zemlji da rade zajedno kako bi aktivirale drugačiji i inovativniji način djelovanja unutar i između institucija.

Na primjer, kad je riječ o dejtonskim ograničenjima, naglasak odmah pada na nepostojanje pravnog suvereniteta države BiH. Kao što je rečeno, mnogo toga zavisi od razorne uloge visokog predstavnika, čije su bonske ovlasti korištene oko 900 puta i potaknule razne kontroverze. U ovim okolnostima, izabranu osobu za takvu funkciju imenuje međunarodna zajednica i nikada nije prošla demokratsku proceduru. U suštini, takva figura se pozicionira kao potkralj, kako mu se pripisuje još od Ashdownove ere. Na kraju, postojanje takve uloge pruža alibi elitama u Bosni i Hercegovini koje odbijaju preuzeti političku i institucionalnu odgovornost za svoje pregovaračke dužnosti, kako na domaćem, tako i na međunarodnom nivou. A budući da je Evropska unija planirala zatvoriti OHR s krajem mandata Christiana Schwarz-Schillinga u maju 2002. godine, došlo je vrijeme da se ova odluka svakako provede, kao

što je Zdravko Grebo svojevremeno predložio u intervjuu za *Dane*, pod značajnim naslovom "Vrijeme je da se međunarodna zajednica pakuje!"[29]

U suštini, uloga visokog predstavnika mogla bi se zamijeniti kolegijalnim mehanizmom koji djeluje po deliberativnoj metodi, što je već pokazalo dobar nivo efikasnosti na lokalnim i srednjim nivoima odlučivanja, testirano u Bosni i Hercegovini i nekoliko drugih zemalja. Dobar primjer za takvu zamjenu je Italija, gdje Konferencija država i regija efikasno funkcioniše od 1983. godine (bila je aktivna i od 1970, ali s manjom ulogom). Ona je osnovno tijelo za koordinaciju politike između regionalnih i centralnih vlasti u Italiji. Iskustvo pokazuje da ova Konferencija doprinosi efikasnijem i reprezentativnijem upravljanju, kao i uspostavljanju jedinstvene volje između države i regija u pitanjima od regionalnog značaja.

Uz odgovarajuća prilagođavanja, Bosna i Hercegovina bi mogla pokrenuti sličan kolegijalni mehanizam uspostavljanjem *unutarnjeg pregovaračkog stola*, gdje bi učestvovale državne institucije BiH: na primjer, predsjedavajući vlade ili delegirani nadležni ministar, gradonačelnik Brčkog te predsjednici, dopredsjednici i premijeri dvaju entiteta. Cilj bi bilo da se uspostavi lojalna saradnja između državnih i entitetskih uprava; da se riješe svi aspekti pregovora o pristupanju, uključujući pitanja od interesa za entitete te da se imenuje glavni pregovarač i njegov tim za pregovore o pristupanju EU; da se lakše koordiniraju državni i entitetski parlamenti u najvažnijim upravnim i zakonodavnim aktima od njihovog interesa; da se zajednički radi na učvršćivanju vladavine prava formuliranjem i odobravanjem zakona o sudovima, visokom sudu i vijeću javnog tužitelja, kao i drugim predmetima od zajedničkog interesa.

Metodološki gledano, korištenje deliberacije u sastancima unutarnjeg pregovaračkog stola može se uspješno odvijati uprkos naslijeđu rata, nacionalističkoj isključivosti i autoritativnim tendencijama. Kao što je pokazano u raznim testiranim slučajevima, demokratski legitimitet i deliberativna praksa otvaraju brojne mogućnosti za unapređenje dijaloga u javnoj sferi i podsticanje razmjene na različitim područjima.[30]

[29] Zdravko Grebo, "Vrijeme je da se međunarodna zajednica pakuje!", *Dani*, 16. 1. 2004, str. 12-15.

[30] Ivor Sokolić, Denisa Kostovicova i Irena Fiket, *Deliberation and Anti-Deliberation: Addressing Polarising Issues in the Western Balkans*, Palgrave Macmillan, Cham, 2026; Jürg Steiner, Maria Clara Jaramillo, Rouseley C. M. Maia i Simona Mameli, *Deliberation across Deeply Divided Societies*, Cambridge U. P., 2017; Juan E. Ugarriza i Didier Caluwaerts (ur.), *Democratic Deliberation in Deeply Divided Societies: From Conflict to Common Ground*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2014; Jürg Steiner, *The Foundations of Deliberative Democracy: Empirical Research and Normative Implications*, Cambridge U. P., Cambridge, 2012.

Drugim riječima, predloženi *unutarnji pregovarački sto* s eksperimentalnom deliberativnom metodom mogao bi olakšati postizanje zajedničkih kompromisnih rješenja koja su na korist cijele zemlje. Osim toga, ako se ukine figura visokog predstavnika, šef Delegacije EU u Sarajevu mogao bi biti pozvan kao promatrač, barem u početnim fazama pregovora BiH s EU. Takvo ponašanje moglo bi vremenom pomoći u rješavanju političke i administrativne neučinkovitosti BiH. Dalje, kroz aktivnosti ovoga stola mogli bi se stvoriti uvjeti za slušanje organizacije civilnog društva i njihovo uključivanje u pregovore s Delegacijom EU, ovisno o njihovim specifičnim poljima djelovanja. Kompromisnim naporima na sastancima stola poticalo bi se korištenje deliberativne metodologije koja je dala pozitivne rezultate na lokalnom i srednjem nivou. I, na kraju, ako bi primjena deliberativnog metoda u unitarnom pregovaračkom stolu bila uspješna, osjetile bi se pozitivne reperkusije na srednjem i lokalnom nivou, čije je iskustvo, između ostalog, već dalo pozitivne rezultate. Takav ishod bi ohrabrio međuentitetsku saradnju poslovnih i privrednokomorskih mreža, kao i kulturnih udruženja, škola i univerziteta. U tim okolnostima ne bi samo trgovina, rad i proizvodnja već i aktivnosti naučnika, kulturnih djelatnika i aktivista Bosne i Hercegovine dijelila obrazovne i kulturne vidike. I sve bi to bilo na korist mirnog suživota, dijaloga i prevazilaženja mržnje i ratnog naslijeđa.

Zaključno, potrebno je pronaći nove metode za jačanje saradnje i međusobnog razumijevanja među zainteresovanim stranama u BiH, jer su dosadašnje mjere, čak i kada su bile dobronamjerne, imale ograničene rezultate i nisu omogućile napredak na putu k evropskim integracijama, što je i dalje izazovno za ostvarenje. U ovom kontekstu, zastoji se mogu produžiti godinama (iako je to više optimistički pogled). Naprotiv, institucionalne inovacije su ključni element za ubrzanje neophodnih promjena, naročito u društvenoj, ekonomskoj i kulturnoj sferi. Bez toga, stalno sukobljavanje i napetosti će otežavati predviđanje kada i kako će pristup BiH Evropskoj uniji biti ostvaren.

Literatura

AlJazeera (2025) "Dom naroda BiH bez rasprave o izbornom zakonu, sjednica prekinuta", *Al Jazeera Balkans*, 4. 4. 2025. https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2025/4/4/dom-naroda-psbih-razmatra-prijedlog-izmjena-izbornog-zakona-bih

Bechev, Dimitar (2017) *Rival Power. Russia in Southeast Europe*, New Haven: Yale U. P.

Bianchini, Stefano (2014) "Re-examining International Development Assistance to Southeast Europe. Time for a Post-Functionalist Approach?", *South-East European and Black Sea Studies* 14 (3), str. 347-365.

Bianchini, Stefano (2019) "Lessons Not Learned from the Yugoslav Dismemberment and Their Implications for the European Union", u: Mohanram, Radhika; Raychaudhuri, Anindya (ur.) *Partitions and Their Afterlives. Violence, Memories, Living*, London and New York: Rowman and Littlefield, str. 83-107.

Bianchini, Stefano (2019) "Universities as Laboratories. Internationalization and the Liquidity of National Learning", u: Donskis, Leonidas; Sabelis, Ida; Kamsteeg, Frans; Wels, Henry (ur.) *Academia in Crisis. The Rise and Risk of Neoliberal Education in Europe*, Leiden: Brill/Rodhopi, str. 53-81.

Bianchini, Stefano et al. (ur.) (2007) *Regional Cooperation, Peace Enforcement, and the Role of the Treaties in the Balkans*, Ravenna: Longo.

Bianchini, Stefano; Bandini, Federica; Bolzoni, Daniela (ur.) (2024) *Social Enrepreneurship and Migrants' Inclusion. Insights from the Adriatic-Ionian Region*, Cham: Palgrave Macmillan.

Bianchini, Stefano; Fiori, Antonio (ur.) (2020) *Rekindling the Strong State in Russia and China*, Leiden: Brill.

Chandler, David (2002) "Bosnia's new colonial governor", *The Guardian*, 9. 7. 2002. https://www.theguardian.com/politics/2002/jul/09/comment

Cirman, Primož; Vuković, Vesna (2021) "Objavljamo dokument o razdelitvi BiH, ki ga išče ves Balkan", *necenzurirano.si*, 15. 4. 2021. https://necenzurirano.si/clanek/novice/objavljamo-slovenski-dokument-o-razdelitvi-bih-ki-ga-isce-ves-balkan-865692

D. Be. (2023) "Ko još vjeruje da Moldavija, Ukrajina i Gruzija zaslužuju biti članice EU prije BiH", *Klix*, 16. 12. 2023. https://www.klix.ba/vijesti/bih/ko-jos-vjeruje-da-moldavija-ukrajina-i-gruzija-zasluzuju-biti-clanice-eu-prije-bih/231216025

Dedić, Hoda (2015) *Bosna i Hercegovina i Evropska Unija: pretpostavke i dosezi integracije*, Tuzla: Bosanska riječ.

Delegacija Evropske unije u Bosni i Hercegovini i Ured specijalnog predstavnika Evropske unije u Bosni i Hercegovini (s. a.) "Pomoć Bosni i Hercegovini implementirana preko Delegacije EU". https://www.eeas.europa.eu/delegations/bosnia-and-herzegovina/eu-projekti-u-bih-0_bs?s=219

Dunai, Marton; Johnston, Ian (2023) "Balkans' frustration mounts over Ukraine fast-track to EU membership", *Financial Times*, 17. 9. 2023. https://www.ft.com/content/b654fe14-25b0-44f3-bea6-96a8596d6cde?syn-25a6b1a6=1

Džankić, Jelena; Kacarska, Simonida; Keil, Soeren (ur.) (2023) *A Year Later: War in Ukraine and Western Balkan (Geo)Politics*, Florence: European University Institute.

Euronews Albania (2023) "EU excludes Kosovo, Montenegro and Republika Srpska entity from grants", *Euronews Albania*, 4. 7. 2023. https://euronews.al/en/eu-excludes-kosovo-montenegro-and-republika-srpska-entity-from-grants/

Faktor/N1 (2024) "Evropsko vijeće odobrilo početak pregovora s BiH", *faktor.ba*, 21. 3. 2024. https://faktor.ba/bosna-i-hercegovina/aktuelno/bih-dobila-zeleno-svjetlo-za-otvaranje-pregovora-sa-eu/183598

Fena (2021) "Vijeće sigurnosti UN-a: Za zatvaranje OHR-a potrebno ispuniti 5+2 uvjeta", *Večernji list*, 3. 11. 2021. https://www.vecernji.ba/vijesti/vijece-sigurnosti-un-a-za-zatvaranje-ohr-a-potrebno-ispuniti-5-2-uvjeta-1536411

Gawrich, Andrea; Wydra, Doris (2024) "Conditions and Contestation: Ukraine on Its Way to EU-Membership", u: Wiesner, Claudia; Knodt, Michèle (ur.) *The War Against Ukraine and the EU*, Cham: Palgrave Macmillan, 161-187.

Grabbe, Heather (2006) *The EU's Transformative Power*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Grebo, Zdravko (2004) "Vrijeme je da se međunarodna zajednica pakuje!", *Dani*, 16. 1. 2004, str. 12-15.

Hadžikadunić, Emir (2005) *Od Dejtona do Brisela*, Sarajevo: Acips.

Herceg, V. S. (2023) "Kako BiH ispunjava 14 zadanih prioriteta za članstvo u EU?", *Dnevni.ba*, 25. 7. 2023. https://www.dnevni.ba/clanak/kako-bih-ispunjava-14-zadanih-prioriteta-za-clanstvo-u-eu#:~:text=Tri%20godine%20nakon%20toga%2C%20krajem%20svibnja%202019.%20godine%2C,relevantnih%20za%20cjelokupan%20proces%20integracije%20BiH%20u%20EU

Huliaras, Asteris (2011) "Foreign aid to the Balkans (1990–2010): the Dynamics of the 'Silent' Human Security Agenda", *Southeast European and Black Sea Studies* 11 (4), 421-434.

Italijanska Vlada (2025) "Izjava Upravnog odbora Vijeća za provedbu mira povodom 30. godišnjice Dejtonskog mirovnog sporazuma", *Italijanska Vlada*, 3. 12. 2025. https://ambsarajevo.esteri.it/bs/news/dall_ambasciata/2025/12/izjava-upravnog-odbora-vijeca-za-provedbu-mira-povodom-30-godisnjice-dejtonskog-mirovnog-sporazuma/

Ivković, Aleksandar (2024) "Is there a realistic possibility of Ukraine overtaking the Western Balkans on the EU path?", *Al Jazeera Balkans*, 27. 2. 2024. https://europeanwesternbalkans.com/2024/02/27/is-there-a-realistic-possibility-of-ukraine-overtaking-the-western-balkans-on-the-eu-path/

Ješe Perković, Ana (2018) *Zapadni Balkan na putu u EU*, Zagreb: Sandorf.

Karajkov, Risto (2009) *Foreign Aid to the Balkans 1990–2005: Who Gave Aid, to Whom, and Why: Disaggregation of Foreign Assistance Flows to the Region of the Balkans in the Period of Transition*, PhD diss, University of Bologna. http://amsdottorato.cib.unibo.it/2219/1/karajkov_risto_tesi.pdf

Kekić, Laza (2001) "Aid to the Balkans: Addicts and Pushers", *Southeast European and Black Sea Studies* 1 (1), 20-40.

Kmezić, Marko; Prodromidou, Aleksandra; Gkakis, Pavlos (ur.) (2024) *Migration, EU integration and the Balkan Route*, Routledge Abingdon.

Knaus, Gerald; Cox, Marcus (2003) "After the Bonn Powers, Open letter to Lord Ashdown, 16. 7. 2003". https://www.esiweb.org/pdf/esi_europeanraj_article_id_2_a.pdf

Knezović, Gorden (2007) "Do 2009. BiH iz fondova EU 226 milijuna eura", *poslovni.hr*, 6. 9. 2007. https://www.poslovni.hr/lifestyle/do-2009-bih-iz-fondova-eu-226-milijuna-eura-53176

Kondžić, Samir (2019) *Fenomen 'Dvije škole pod jednim krovom' segregacija u obrazovanju na primjeru 'Oš Vareš' u Varešu'*, Magistarski rad, Sarajevo: Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, oktobar 2019. https://fpn.unsa.ba/b/wp-content/uploads/2021/02/FENOMEN-DVIJE-SKOLE-POD-JEDNIM-KROVOM-%E2%80%93-SEGREGACIJA-U-OBRAZOVANJU-NA-PRIMJERU-%E2%80%9EOS-VARES-U-VARESU.pdf

Kurze, Arnaud (2009) "EU Politics of Foreign Aid in the Balkans. Development, Integration and Reform in Perspective", *Global Studies Review* 5 (1), 9-12.

Listaug, Ola; Ramet, Sabrina (ur.) (2013) *Bosnia-Herzegovina since Dayton: Civic and Uncivic Values*, Ravenna: Longo.

Madacki, Saša; Karamehić, Mia (ur.) (2012) *Dvije škole pod jednim krovom: studija o segregaciji u obrazovanju*, Sarajevo: Acips.

Moll, Nicolas (2021) *Solidarity is More than a Slogan. International Workers Aid During and After the 1992–1995 War in Bosnia and Herzegovina*, Brussels: Rosa-Luxemburg-

Stiftung. https://www.rosalux.de/en/publication/id/45021/solidarity-is-more-than-a-slogan

Mujkić, Asim (2007) *Mi građani etnopolisa*, Sarajevo: Šahinpašić.

N. V. (2026) "Vijeće Evrope usvojilo rezoluciju o BiH: Pohvalili vlast u RS-u i poslali poruku o državnom Izbornom zakonu", *Klix*, 29. 1. 2026. https://www.klix.ba/vijesti/bih/vijece-evrope-usvojilo-rezoluciju-o-bih-pohvalili-vlast-u-rs-u-i-poslali-poruku-o-drzavnom-izbornom-zakonu/260128075

Nešović, Slobodan; Petranović, Branko (ur.) (1983) *AVNOJ i revolucija*, Beograd: Narodna knjiga.

Nuti, Domenico Mario; Uvalić, Milica (ur.) (2003) *Post-communist Transition to a Market Economy: Lessons and Challenges*, Ravenna: Longo.

OHR (s. a.) "Agenda 5+2", *Office of High Representative*. https://www.ohr.int/agenda-52/

Opršal, Zdeněk; Nováková, Tereza; Harmáček, Jaromír; Pánek, Jiří; Avdić, Boris (2025) "Foreign Aid in a Divided Country: Subnational Aid Allocations in Post-Conflict Bosnia and Herzegovina", *World Development*, Elsevier, vol. 195(C).

Papic, Zarko (2001) *International Support Policies to South-East European Countries: lessons (not) learned in Bosnia-Herzegovina*, Sarajevo: Muller.

Pehar, Dražen (2019) *Peace as War: Bosnia-Herzegovina Post-Dayton*, Budapest: CEU Press.

Pejanović, Mirko (2005) *Politički razvitak Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu*, Sarajevo: Šahinpašić.

Pejanović, Mirko (2023) *The Statehood of Bosnia and Herzegovina in the 20th and 21st centuries*, Sarajevo: University Press.

Pejanović, Mirko (ur.) (2024) *Državnost Bosne i Hercegovine u XX i XXI stoljeću: historijski izazovi i dostignuća u razvoju državnosti Bosne i Hercegovine: Zbornik radova*, Posebna izdanja CCXIII, Odjeljenje društvenih nauka 20, Sarajevo: ANUBiH.

Pirić, Adnan; Tulić, Adnan; Šimić, Goran (2024) *Borba protiv korupcije*, Travnik: Sveučilište/Univerzitet "Vitez".

Pušić, Dario (2023) "Kroz Investicijski okvir za Zapadni Balkan za BiH od kraja 2021. do danas odobrena i izdvojena 715,2 mil. Eura", *Večernje novosti*, 30. 7. 2023. https://www.vecernji.ba/vijesti/kroz-investicijski-okvir-za-zapadni-balkan-za-bih-od-kraja-2021-do-danas-odobrena-i-izdvojena-7152-mil-eura-1698791

Sadiković, Mirna (2019) "Nepotpuni odgovori BiH na upitnik", *Slobodna Evropa*, 3. 3. 2019. https://www.slobodnaevropa.org/a/bih-ek-upitnik-pitanja/29799694.html

Seyaz, Adnan (2026) *The European Union and Post-Dayton Bosnia and Herzegovina*, London: Routledge.

Sokolić, Ivor; Kostovicova, Denisa; Fiket, Irena (2026) *Deliberation and Anti-Deliberation: Addressing Polarising Issues in the Western Balkans*, Cham: Palgrave Macmillan.

Solioz, Christoph; Vogel, Tobias K. (ur.) (2004) *Dayton and Beyond: Perspectives on the Future of Bosnia-Herzegovina*, Baden-Baden: Nomos.

Sorgi, Gregorio (2023) "EU 'lacked momentum' on Balkan Enlargement, says Serbia's Europe minister", *Politico*, 14. 11. 2023. https://www.politico.eu/article/eu-lacked-momentum-on-balkan-enlargement-says-serbia-europe-minister/

Statement by President von der Leyen with Ukrainian President Zelenskyy at the occasion of the President's visit to Kyiv, 8. 4. 2022. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/cs/statement_22_2381

Steiner, Jürg (2012) *The Foundations of Deliberative Democracy: Empirical Research and Normative Implications*, Cambridge: Cambridge U. P.

Steiner, Jürg; Jaramillo, Maria Clara; Maia, Rouseley C. M.; Mameli, Simona (2017) *Deliberation across Deeply Divided Societies*, Cambridge: Cambridge U. P.

Stojanov, Dragoljub (2003) "Supply-Side Industrial Strategy in Bosnia and Herzegovina", u: Nuti, Domenico Mario; Uvalić, Milica (ur.) *Post-communist Transition to a Market Economy: Lessons and Challenges*, Ravenna: Longo.

Szpala, Marta (ur.) (2016) *Paradoxes of Stabilization. Bosnia and Herzegovina from the Perspective of Central Europe*, Warsaw: Center for Eastern Studies.

Tihi, Boris; Bahto, Senada (2003) "Small Businesses in a Transition Economy, The Case of Bosnia and Herzegovina", u: Nuti, Domenico Mario; Uvalić, Milica (ur.) *Post-communist Transition to a Market Economy: Lessons and Challenges*, Ravenna: Longo.

Transparancy International BiH (2024) *Borba protiv korupcije: zakonski i institucionalni okvir, u odnosu na međunarodne preporuke*. https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2025/06/BORBA-PROTIV-KORUPCIJE-ZAKONSKI-I-INSTITUCIONALNI-OKVIR-U-ODNOSU-NA-MEDJUNARODNE-PREPORUKE.pdf

Transparency International (2021) *Proces Integracije BiH u EU: 14 prioriteta iz mišljenja Evropske komisije 2 godine poslije*, Maj 2021. https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2021/05/Analiza_14-prioriteta.pdf

Ugarriza, Juan E.; Caluwaerts, Didier (ur.) (2014) *Democratic Deliberation in Deeply Divided Societies: From Conflict to Common Ground*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Vukić, Uroš (2024) "Pogledajte šta je BiH uradila od 14 prioriteta i šta je ostalo da se uradi", *Nezavisne novine*, 21. 3. 2024, https://www.nezavisne.com/novosti/bih/Pogledajte-sta-je-BiH-uradila-od-14-prioriteta-i-sta-je-ostalo-da-se-uradi/824356

Žigić, Erzida (2022) *Apsorpcijski kapaciteti Bosne i Hercegovine u korištenju pretpristupnih fondova EU (2014–2020)*, Magistarski rad, Sarajevo. https://fpn.unsa.ba/b/wp-content/uploads/2022/04/APSORPCIJSKI-KAPACITETI-BOSNE-I-HERCEGOVINE-U-KORISTENJU-PRETPRISTUPNIH-FONDOVA-EU-2014-2020-Erzida-Zigic.pdf

Posebna izdanja ANUBiH CCXXII, ODN 23, 198-222

Achievements and setbacks in the process of integration of BiH into the EU

Abstract: This contribution provides a general overview of Bosnia and Herzegovina's achievements and setbacks in the EU integration process, as well as what the European Commission expects to be done before the start of accession negotiations. The analysis initially examines the financial resources received from the EU between 1996 and 2024 and their impact on investment sectors, although it remains difficult to determine their actual use. The research then focuses on the political aspects of the negotiations that led Bosnia and Herzegovina, despite numerous difficulties and delays, to become a candidate country and to start negotiations. However, the partial implementation of the *5+2 Agenda* and the *14 criteria*, which the Commission insists on being fully fulfilled, remains a significant obstacle to progress in the accession process. This situation, especially given the EU's declining interest in South-Eastern Europe, has recently shifted toward a partial but more active geopolitical interest in Ukraine and Moldavia. Furthermore, the inadequacy of the Constitution included in the Dayton Agreement, the complexity of relations between the constituent entities and peoples, and the divisive role played by the OHR and the major powers present in the region, hinder the restoration of Bosnian and Herzegovina's statehood, as agreed upon during the 1943 ZAVNOBIH session, thereby weakening its sovereignty and ability to successfully negotiate with the EU.

Keywords: Bosnia and Herzegovina's integration process, European financial support, requested reforms, (un)implemented agenda, declining EU interest, BiH statehood, sovereignty and deliberative practice